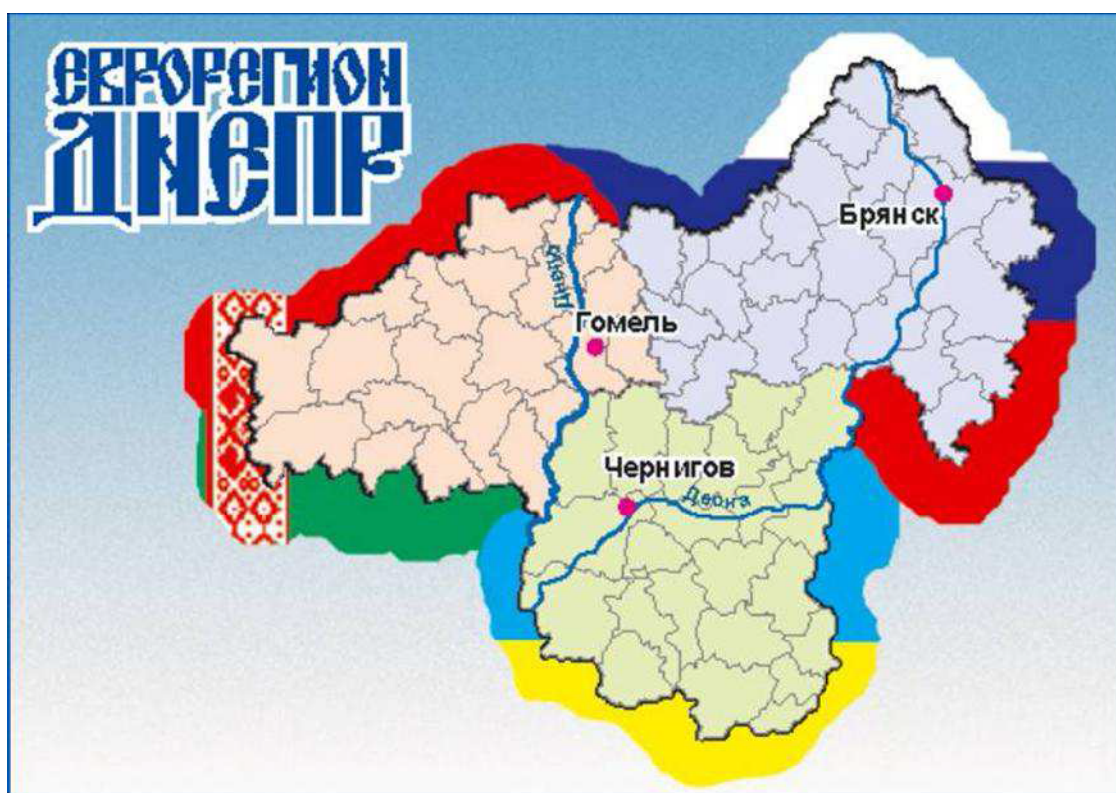

Администрация Брянской области
Институт археологии РАН
Брянский государственный университет имени И. Г. Петровского

Гомельский областной исполнительный комитет
Институт истории НАН Беларуси
Гомельский государственный университет имени Ф. Скорины

Черниговская областная государственная администрация
Институт археологии НАН Украины
Черниговский национальный педагогический университет
имени Т. Г. Шевченко

АРХЕОЛОГИЧЕСКИЕ ИССЛЕДОВАНИЯ В ЕВРОРЕГИОНЕ «ДНЕПР» в 2013 г.

Брянск
2014

УДК 902 (475.2+476.5)

ББК 63.4.

А

Компьютерный дизайн обложки: Чубур А.А., Гурьянов В.Н..

Фотография на обложке:н. Фото:

Международная редакционная коллегия:

Докт. ист. наук, проф. Е.А. Шинаков (Брянск) – ответственный редактор; докт. ист. наук, академик НАН Украины П.П. Толочко (Киев); докт. ист. наук, член-корр. РАН П.Г. Гайдуков; докт. ист. наук, член-корр. НАН Украины А.П. Моця (Киев); докт. ист. наук, проф. Е.Г. Калечиц (Минск); канд. ист. наук, проф. А.Б. Коваленко (Чернигов); канд. ист. наук, доц. Коваленко В.П. (Чернигов); докт. ист. наук, проф. О.Н. Левко (Минск); докт. ист. наук, проф. П.Ф. Лысенко (Минск); докт. ист. наук, проф. О.А. Макушников (Гомель); докт. ист. наук, проф. А.М. Обломский (Москва); канд. ист. наук Кривальцевич Н.Н. (Минск). канд. ист. наук, проф. РАЕ А.А. Чубур – зам. ответственного редактора (Брянск), В.Н. Гурьянов (Брянск) – ответственный секретарь.

Научный редактор выпуска:

Докт. ист. наук, проф. Шинаков Е.А. (Брянск).

Археологические исследования в Еврорегионе «Днепр» в 2013 г.: Научный ежегодник. - Брянск: РИО БГУ им. академика И.Г. Петровского, 2014. - 292 с.

ISBN

Сборник вводит в научный оборот актуальную информацию об археологических исследованиях 2013 г., проведенных российскими, украинскими, белорусскими учеными в Еврорегионе «Днепр», который включает территории Брянской, Гомельской и Черниговской областей. Издание адресовано историкам, археологам, преподавателям, студентам, работникам музеев, краеведам и всем, интересующимся историей и археологией.

УДК 902 (475.2+476.5)

ББК

ISBN

© Брянский государственный университет
им. академика И.Г. Петровского
© коллектив авторов

НОВОВІЯВЛЕНЕ ЖИТЛО Х СТ. НА ПОСАДІ ВИПОВЗІВСЬКОГО ГОРОДИЩА

Л. В. Мироненко, В. М. Скороход, (Чернігів)

Виповзівський археологічний комплекс розташований між селами Виповзів і Лутава Козелецького району Чернігівської області, за 800 м від південної околиці с. Лутави, на південно-західній околиці с. Виповзів. Комплекс займає вузький мис, що на 600 м врізається у східному напрямку в заплаву р. Десни і омивається з південного боку р. Кримкою (права притока р. Десни). На стрілці мису знаходиться невелике городище розмірами 70 × 90 м. На захід від городища розташований посад, що займає решту площі мису¹.

В результаті археологічних досліджень, проведених Чернігово-Сіверською експедицією у 80-х рр. ХХ ст., вдалося вивчити об'єкти житлового і господарського призначення, а також невеличкий поділ за руслом р. Кримка на підвищенні, розташованому вздовж підніжжя тераси².

У 2009 р. за участю Інституту археології НАН України та Чернігівського національного педагогічного університету імені Т. Г. Шевченка були відновлені широкомасштабні археологічні роботи на пам'ятці, що тривають і досі.

Дослідження південно-східної частини посаду розпочалися у 2011 р. після виявлення грабіжницьких шурфів, у яких простежувалися залишки горілої деревини від конструкції споруди³. Щільність забудови ділянки та гарна збереженість деревини конструкції жител зумовили подальше зосередження робіт на цій частині посаду.

Вибір місця для розкопу № 6 у 2013 р. був зумовлений потребою визначити потужність культурного шару та наявність житлової забудови на південному схилі тераси. На початку робіт розкоп складався із шести квадратів (4 × 4 м). З метою більш повного дослідження об'єктів у процесі розкопок була здійснена прирізка у східному та південно-західному напрямках, в результаті чого загальна площа розкопу сягнула 76 м².

Культурний шар представлений темно-сірим супіском, потужність якого зростає у південно-східному напрямку до краю тераси (до 0,63 м). У розкопі досліджено одне житло, 2 господарські споруди та 5 ям.

Житло (споруда № 11) займало південно-західну частину розкопу. Під час розбирання заповнення об'єкта на глибині 0,72 м від сучасної денної поверхні були зафіксовані завали згорілої деревини, що являли собою кут споруди. Паралельно у східній частині житла було виявлено залишки дерев'яних конструкцій північно-східного кута споруди на глибині 0,82 м. Від них почалася розчистка конструкцій стін житла. У результаті досліджень вдалося встановити приблизні розміри житла 4,0 × 3,5 м, стіни якого були орієнтовані за сторонами світу з незначним відхиленням на захід.

Південну частину житла, відповідно до стратиграфічних спостережень, прорізала споруда неправильної форми, розмірами в межах розкопу 2,5 × 2,5 м. На більш пізній час її існування вказує і відсутність дерев'яних конструкцій у рамках досліджуваної споруди. Незначні розміри, форма котловану, а також відсутність опалювальних пристроїв вказують на її господарський характер.

Стіни житла утворені покладеними одна на одну дошками, що збереглися на висоту чотирьох плах. Ширина дощок конструкції стін у середньому сягала 0,2 – 0,26 м, довжина – 2,3 – 2,5 м. Серед завалу зустрічалися екземпляри шириною 0,12 – 0,14 см та довжиною 1,15 – 1,4 м. Для спорудження житла, ймовірно, була використана сосна, на що вказує знахідка залишків соснової кори у внутрішньому заповненні споруди (Рис. 1).

Південні кути конструкції споруди так і не були виявлені, хоча залишки південно-західного кута фіксувалися в стратиграфічному розрізі південної стінки розкопу.

Підлога житла вимощена дошками, орієнтованими по осі північ – південь, шириною 0,28 – 0,38 м і товщиною 1,8 – 3,0 см. У результаті подальшої розчистки на підлозі фіксувалися завали деревини зі слідами штучної обробки, що могли бути залишками домашнього начиння, або ж меблів. Так, біля північної стіни, ближче до східного кута житла, у ході розчистки дерев'яних завалів було виявлено дошки шириною 0,34 – 0,38 м, що лежали перпендикулярно до вимостки підлоги. Під ними знаходилися фрагменти деревини округлої в перерізі форми зі слідами обробки поверхні. Можна припустити, що ці фрагменти деревини і дошки були залишками лавки чи іншого предмета хатнього інтер'єру.

Окрім того, на підлозі біля західної стіни, отвором до неї, було виявлено залишки дерев'яної посудини (ймовірно, черпака).

У північно-західному куті споруди знаходилась піч (діаметр 1,2 м), поверхня якої внаслідок дії високих температур при пожежі керамізувалась, що дозволило зафіксувати на ній сліди рук майстра-пічника. Щелепи печі були обернені в південно-східному напрямку, до центру приміщення. На рівні зачистки по материку було встановлено, що піч стоїть на глеєвій вимостці, котра може являти собою залишки ще однієї печі. З метою майбутньої музеєфікації конструкція печі не досліджувалася.

Від основної площі приміщення піч відмежовувалася за допомогою вертикально поставленої дошки, довжиною 1,2 м і товщиною 0,02 – 0,03 м, що разом із західною стіною житла утворювали запічок, у якому знаходився майже цілий гончарний горщик з відбитим вінцем, а також залишки дерев'яної лопатки підромбічної форми для випікання хліба з відламанною ручкою. Між піччю та північною стіною горизонтально лежали фрагменти дерев'яних виробів овальної та підквадратної форми зі слідами штучної обробки поверхні. У процесі дослідження через погану збереженість не вдалося зафіксувати їх повну довжину, однак довжина найбільшого фрагмента сягала 0,12 м. Діаметр округлих екземплярів становив 3,3 – 4,2 см, розміри підквадратних були в межах 3,5 × 3,2 – 3,5 см. Ці вироби гіпотетично можна асоціювати з держаками до пічного приладдя.

Керамічний матеріал із заповнення споруди представлений фрагментами та розвалами кругового та незначною кількістю ліпного посуду, що за формою профілювання вінця можна датувати X ст. Із заповнення житла походять індивідуальні знахідки: керамічні та пірофілітові пряслиця, проколки, фрагменти оселків, залізні ножі та значна кількість залізних предметів.

Таким чином, у сезоні 2013 р. вдалося дослідити житло із збереженими дерев'яними конструкціями стін, елементами внутрішнього облаштування та залишками домашнього начиння, що дозволило доповнити інформацію про давньоруське житлове будівництво та побут місцевого населення.

1. Скороход В. Звіт про наукові дослідження Виповзівського археологічного комплексу біля с. Виповзів Козелецького району Чернігівської області. – Чернігів, 2009. – С. 3 – 24 // НА ІА НАН України. – 2009/б/н.; Коваленко В., Моця О., Скороход В. Археологічна розвідка по «Шляху Мономаха» // Археологічні дослідження в Україні у 2008 р. – К., 2010. – С.117–120.
2. Коваленко В. П. Исследования летописных городов в Нижнем Подесенье // Археологические открытия 1983 года. – М., 1985. – С. 287; Козаков А.Л. Де відбувалися князівські “снеми” 1155 та 1159 рр. (Історико-археологічний аспект локалізації літописної Лутава) //Любецький з'їзд князів 1097 р. в історичній долі Київської Русі. – Чернігів, 1997 – С. 103.

3. Скороход В. М., Козубова Д. М., Мироненко Л. В. Дослідження житлової забудови кінця IX – середини X ст. на посаді Виповзівського городища // Археологические исследования в Еврорегионе «Днепр» в 2011 г. – Чернигов, 2012. – С.94 – 99.

Рис. 1. Житло (споруда 11) у розкопі № 6 на посаді Виповзівського городища.

ДОСЛІДЖЕННЯ ГОРОДИЩА В УР. ГОРОДОК БІЛЯ С. ПЕТРІВКА ЩОРСЬКОГО РАЙОНУ ЧЕРНІГІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ У 2013 Р.

О. П. Моця (Київ), Д. М. Козубова, В. М. Скороход (Чернігів)

У сезоні 2013 р. фахівці Інституту археології НАН України та Чернігівського національного педагогічного університету імені Т. Г. Шевченка під керівництвом О. П. Моці провели обстеження пам'яток на правому березі р. Снов з метою виявлення пізньослов'янських та давньоруських старожитностей.

Городище біля с. Петрівка (Щорський р-н) знаходиться за 4,3 км на схід від села в ур. Городок, за 3 км на південь від с. Камка і за 6,6 км на північний схід від с. Стара Рудня. Воно займає підвищення посеред заплави р. Чибриж (притока р. Снов). Із заходу збереглася його невелика ділянка, підвищена над рівнем заплави і відрізнана ровом шириною до 6 м, який сьогодні фіксується на глибину до 1 м від рівня сучасної денної поверхні.

У плані городище має видовжену форму розмірами 105 м (схід – захід) × 77 м (південь – північ). По периметру городища існував кільцевий вал шириною від 6 до 14 м, висотою до 2 м (Рис. 1).

По рівню сучасної денної поверхні внутрішнього майданчика городища фіксується підвищення до 0,7 м, що вказує на місце існування валу. Зі східного боку городища, на площі 34 × 40 м знаходиться кар'єр для вибірки ґрунту, що знищив частину укріплень та майданчик на глибину близько 2 м.